

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ**

**НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ
ДИТИНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**
Збірник наукових праць

Випуск № 1 (22)

Київ
2019

НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Збірник наукових праць

Випуск 1 (22), 2019

**Видання є фаховим.
Реєстрація ДАК України,
згідно з наказом
МОН України № 241 від
09.03.2016 р., додаток 9
(серії «Педагогіка» та
«Психологія»).**

Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого
засобу масової інформації
Серія КВ № 16379-4851 ПР
від 10.02.2010 р.

**Рекомендовано до друку
за рішенням Вченої ради
Інституту психології
ім. Г. Костюка НАПН
України (протокол
№ 9 від 26.09.2019 р.)
та вченої ради Інституту
обдарованої дитини
НАПН України (протокол
№ 8 від 26.06.2019 р.)**

Рецензенти:

Швалб Ю. М., д-р психол. наук
(Інститут психології
імені Г. С. Костюка НАПН
України);
Аніщенко О. В., д-р пед. наук
(Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих
НАПН України)

За достовірність друкованих статей
відповідальність несе автор.
Редакційна колегія залишає за собою
право наукового редагування.
Рукописи не повертаються.

Головний редактор: *Камишин В. В.*, д-р пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Заступник головного редактора (науковий редактор): *Федорова Н. Ф.*, канд. пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України)

Члени редакційної колегії:

Аніщенко Н. В., канд. пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Буркова Л. В., д-р пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Волощук І. С., д-р пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Довгий С. О., д-р фіз.-мат. наук, професор, академік НАН України, дійсний член НАПН України (Мала академія наук України);

Лук'янчук Н. В., канд. психол. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Максименко С. Д., д-р психол. наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України);

Мадзігон В. М., д-р пед. наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Моляко В. О., д-р психол. наук (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України);

Музика О. Л., канд. психол. наук, професор (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України);

Осадчий І. Г., д-р пед. наук (Інститут післядипломної освіти Київської обласної державної адміністрації);

Плахотник В. М., д-р пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Тесленко В. В., д-р пед. наук (Інститут обдарованої дитини НАПН України);

Турбан В. В., д-р психол. наук (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України);

Чепелева Н. В., д-р психол. наук (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України);

Швалб Ю. М., д-р психол. наук, професор (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України)

Артамонова О. Г., канд. психол. наук (Федеральна державна бюджетна установа «Центр дослідження проблем виховання, формування здорового способу життя, профілактики наркоманії, соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді», м. Москва, Російська Федерація);
Баратов Ш. Р., д-р психол. наук, професор (Бухарський державний університет, м. Бухара, Узбекистан);

Вержибок Г. В., канд. психол. наук, член-кореспондент Міждисциплінарної Академії наук (Білоруське об'єднання психологів, м. Мінськ, Білорусь);

Веселинова С. С., д-р біолог. наук (Університет «Гоце Делчев», м. Штіп, Республіка Македонія);

Галчева К. Б., д-р пед. наук (Пловдивський університет «Паїсій Хілендаськи», м. Пловдив, Болгарія);

Геворкян М. М., канд. пед. наук, доцент (Вірменський педагогічний університет імені Хачатура Абовяна, м. Єреван, Республіка Вірменія);

Гусейнова Т. М. Рза кизи, канд. філолог. наук (Академія Державного управління при Президенті Азербайджанської республіки, м. Баку, Азербайджан);

Кучеряну С. Г., канд. психол. наук (Педагогічний державний університет імені Т. Г. Шевченка, м. Тирасполь, Молдова);

Сманцер А. П., д-р пед. наук, заслужений діяч науки Республіки Білорусь (Білоруський державний університет, м. Мінськ, Білорусь);

Тодорова Б. Б., д-р болгар. мови (Південно-Західний університет «Неофіт Рилський», м. Благоевград, Болгарія);

Усманова М. Н., канд. психол. наук (Бухарський державний університет, м. Бухара, Узбекистан);

Чупров Л. Ф., канд. психол. наук, професор Російської академії природознавства (м. Чорногорськ, Хакасія, Російська Федерація)

Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць / В. В. Камишин (голов. ред.) та ін. – Вип. 1 (22). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 138 с.

У наукових працях, що увійшли до збірника, висвітлюється проблема обдарованості дітей та молоді в Україні, аналізується міжнародний досвід з цієї проблеми.

Збірник розраховано на наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, учителів, вихователів дошкільних закладів, аспірантів, докторантів, а також керівників і спеціалістів, причетних до управління освітньою діяльністю.

РОЗДІЛ III ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 373.24+159.9:378

Федір Подшивайлов,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0142-6172>

м. Київ

Лідія Подшивайлова,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2902-3586>

м. Київ

Оксана Левчук,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4987-9311>

м. Київ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОРІЄНТУВАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація.

У статті представлено психолого-педагогічні засади організації орієнтувально-дослідної діяльності дітей молодшого дошкільного віку, в якій закладено основи як пізнавальної, так і мотиваційної сфери особистості завдяки розвитку обдарованості дитини у процесі гармонійної взаємодії з оточуючим середовищем.

Ключові слова: орієнтувально-дослідна діяльність; пошукова діяльність; пізнавальна діяльність; орієнтація; мотиваційна сфера особистості; молодший дошкільний вік.

В умовах соціально-економічної нестабільності суспільства та пов'язаних із цим реформаторських викликів у системі освіти України значущості набуває пошук нового змісту, а не лише форм діяльності, зокрема в контексті діяльності закладів дошкільної освіти (ЗДО). З одного боку, вихователі акцентують увагу на ефективності процесів соціалізації дитини, а з іншого – на індивідуалізації розвитку пізнавальної активності дошкільників. З огляду на це, гостро постає проблема організації пошуково-дослідної діяльності, адже застарілі методи та форми вже не спрацьовують. Одним із таких напрямів діяльності ЗДО може стати організація орієнтувально-дослідної діяльності дошкільника, що є засадовою для становлення особистості.

Якщо питання пізнавальної, пошукової діяльності дошкільників потрапляли в поле зору науковців і практиків, то проблема вивчення орієнтувально-дослідної діяльності досі

залишається поза увагою дослідників, хоча саме вона є основою розвитку як пізнавальної, так і мотиваційної сфери особистості.

Метою статті є розширення уявлень науковців і практиків про можливості орієнтувально-дослідної діяльності дошкільників для розвитку їхньої обдарованості у процесі гармонійної взаємодії з оточуючим середовищем.

Дослідна діяльність малюків – це процес, що закладає основи для формування майбутнього фахівця будь-якої сфери шляхом індивідуальної пізнавальної діяльності, що спрямована на отримання нового знання, розв’язання теоретичних і практичних проблем, самовиховання і самореалізацію власних дослідних здібностей та вмінь.

Пізнавально-дослідна діяльність зароджується ще в ранньому дитинстві в надрах елементарного орієнтування в оточуючому середовищі, далі розвивається у предметно-маніпулятивній діяльності, представляючи просте, ніби «безцільне» експериментування з речами, під час якого диференціюється сприйняття, виникає проста категоризація предметів за кольором, формою, призначенням, засвоюються сенсорні еталони, прості знаряддєві дії. У період дошкільного дитинства «острівці» пізнавально-дослідної діяльності супроводжують гру, продуктивну діяльність, «вплітаючись» у них у вигляді орієнтовних дій, випробування можливостей будь-якого нового матеріалу. Приєднуються до дії образ-символ і слово, що надає дитині можливість перейти від зовнішнього «дієвого» експериментування з речами до вербальної дослідної поведінки, міркування про можливі зв’язки між речами.

У контексті сучасної психології орієнтацію визначають як явище, що відбувається за допомогою випереджального відображення, передрішення. Орієнтаційна основа відіграє визначальну роль у формуванні розумових дій, пошукової та пізнавальної активності дитини та є засадовою щодо розвитку мотиваційної сфери особистості. Про це йдеться в науковій праці Ф. Подшивайлова, що присвячена розробленню моделі мотиваційної сфери особистості, де орієнтаційний складник розглянуто як систему вроджених задатків, передумов, певних орієнтирів, які забезпечують загальну орієнтацію в зовнішньому середовищі. З набуттям людиною досвіду орієнтаційний складник мотиваційної сфери інтегративно забезпечує всеохоплюючу спрямованість особистості як відкритої системи, що постійно взаємодіє з навколишнім середовищем [6].

Інноваційні процеси в системі дошкільної освіти вимагають зміни поглядів вихователів на пошук нових підходів до організації діяльності з дітьми дошкільного віку. Актуальною проблемою сьогодення в дошкільній освіті є розвиток пізнавальної активності у дітей, оскільки завдяки їй виникає дитяча допитливість і на цій основі формуються стійкі пізнавальні інтереси.

Допитливість – це прагнення новизни, інтелектуальної стимуляції, що визначається у вітчизняній психології як потреба в «розумових враженнях», яка характерна для кожної здорової дитини, адже щирий інтерес до світу – це найкращий спосіб особистісного розвитку [5, с. 97]. Чим більше дитина бачила, чула та пережила, чим більше вона знає та засвоїла, чим більшою кількістю елементів дійсності вона володіє, тим більш значущою та продуктивною за інших рівних умов буде її діяльність. Розвиток пізнавальної діяльності,

за якої проявляється єдність чуттєвого та раціонального, сприяє формуванню в дітей стійких пізнавальних інтересів.

Джерелом пізнавальної активності малюка, що задає тон і швидкість становлення когнітивних та особистісних структур, творчої діяльності дитини. Постає пізнавальна потреба, потреба в набутті нових знань, що є однією з важливих потреб, особливо в період становлення психіки, особистості малюка [5, с. 97].

Орієнтувальна, пізнавальна, пошукова, а потім – дослідницька діяльність дітей дошкільного віку дає їм змогу моделювати у свідомості картину світу, що заснована на власних спостереженнях, відповідях, встановленні взаємозалежностей, закономірностей тощо. Причому перетворення, які дитина виконує з предметами, мають творчий характер. Чим різноманітніша й інтенсивніша пошукова діяльність, тим більше нової інформації дитина отримує та швидше і більш повноцінно розвивається. Дослідницька активність постійно стимулює роботу мислення.

Використовуючи праці дослідників пізнавальної діяльності дошкільників, орієнтувально-дослідну діяльність дітей дошкільного віку можна визначити як активну творчу діяльність дитини, що спрямована на засвоєння навколишнього світу, виявлення й усвідомлення зв'язків між його явищами, а також їх упорядкування та систематизацію. Вона надає можливість створити умови для розвитку інтелектуального, творчого та ціннісного потенціалу, а головне – є засобом активізації, формування інтересу в дітей до досліджуваного матеріалу [1, с. 45].

У практиці дошкільного виховання орієнтувально-дослідна діяльність не заохочується. В освітньому процесі переважає принцип словесного транслювання інформації від дорослого до дитини, а також репродуктивний стиль діяльності.

Дітям, з огляду на їх особливість та природу, властива орієнтація на пізнання довкілля та дослідження об'єктів та явищ дійсності. Щодня дошкільники пізнають нові предмети, хочуть дізнатися не лише їх назви, а й риси подібності, замислюються над простими причинами спостережувальних явищ. Уже в молодшому дошкільному віці дитина прагне не тільки розглянути предмет, а й доторкнутися рукою, відчути його запах тощо. Підтримуючи дитячий інтерес, потрібно вести їх від знайомства з певним явищем чи об'єктом до його розуміння.

Орієнтацію у психології розуміють як визначення положення у системі просторово-часових координат (природних, соціальних, духовних) щодо певних орієнтирів (предметних, символічних) або напряду (заданого, бажаного). У психофізіології орієнтацію розглядають як комплекс цілеспрямованих і узгоджених реакцій у відповідь на раптову зміну ситуації або новий подразник. Визначають типи *орієнтаційної* основи за критеріями узагальненості (конкретна – узагальнена), повноти (повна – неповна), способу отримання (готова – вироблена самостійно). Залежно від змісту та інтегрованості спрямування виокремлюють соціальну, світоглядну та життєву орієнтації людини [7, с. 114].

Інтегральною для людини є життєва орієнтація, що втілюється в життєвій програмі. Життєва орієнтація розвиненої самодостатньої психологічно зрілої особистості передбачає психологічну готовність людини поєднати в структурі власної життєдіяльності знання,

переконання й волю як для життєзберезувального перетворення оточуючої дійсності, так і для саморозвитку, самотворення і насамкінець – самоздійснення власної особистості.

З огляду на зазначене, важко переоцінити значущість правильної організації орієнтувальної діяльності дошкільника, побудованої на дослідних засадах. Причому вважаємо доречним широкий зміст цих двох феноменів використовувати в понятті орієнтувально-дослідної діяльності дитини.

Відомий дослідник сенсорно-перцептивного розвитку дошкільника Л. Венгер встановив, що протягом дошкільного віку практична дія з матеріальним об'єктом «розщеплюється» на орієнтувальну та виконавську частини. Орієнтувальна частина спочатку здійснюється у формі фізичних рухів, які набувають нову функцію – виділення властивостей предметів і передбачення подальших виконавських дій. Поступово орієнтувальна дія стає самостійною та переходить у розумовий план [3, с. 193].

Провідним різновидом обстежувальної дії дошкільника на основі зорового аналізатора є акт роздивляння, що набуває самостійної значущості, адже це не пов'язано з предметними діями. У старшого дошкільника з'являється систематичне роздивляння, рухи погляду відзначаються послідовністю, всебічністю. Тривалість роздивляння простої за змістом картинки зростає: у 3–4 роки становить 6 хв 8 сек; у 5 років – 7 хв 6 сек; у 6 років – 10 хв 3 сек [3, с. 194].

Дошкільник під час роздивляння розв'язує різні задачі щодо: пошуку предметів, виділення; визначення їх ознак, частин – спільних і відмінних з іншими; ознайомлення з новим предметом. Дитина по-різному обстежує предмет відповідно до задачі. У цьому виявляється зростання цілеспрямованості й керованості таких дій. Так, з ознайомленням з новими предметами виникає тривала, складна орієнтувально-дослідна діяльність. Діти беруть предмет у руки, уважно розглядають його, обмацують, куштують на смак, згинають, розтягують, стукають ним, підносять до вуха тощо.

Дотикові обстежувальні дії виступають у ролі допоміжними. Їх значущість зростає, якщо зір не забезпечує виявлення властивостей предмета (у темряві, для обстеження боків, недосяжних для зору тощо) [3, с. 195].

У процесі здійснення дошкільником різних видів діяльності за умови педагогічного керівництва формується спостереження – цілеспрямоване сприймання, що будується за певними правилами.

У перші роки життя дитина не лише накопичує враження від пізнання особливостей предметів, що оточують її, а й розширює власний чуттєвий досвід, навчаючись орієнтуватися у навколишньому середовищі. Пізнавальна, пошукова, орієнтувально-дослідна діяльність дітей дає їм змогу моделювати у свідомості картину світу, що заснована на спостереженнях за об'єктами та явищами навколишнього середовища, встановленні взаємозв'язків і залежностей між ними. Сприйняття простору і часу – один із важливих складників онтогенезу, що залежать від соціально-економічних умов життя, стану культури і самопізнання людини. Формування просторово-часових уявлень – це складний і важкий процес, що потребує від людини значних зусиль. Це особливо яскраво демонструє дитина, яка без спеціального навчання, відповідних занять, маючи обмежений життєвий досвід, не здатна виміряти, визначити,

диференціювати просторово-часові характеристики. Значна роль у процесі засвоєння дитиною просторово-часових уявлень належить дорослому.

Дитина, яка належно оволоділа просторово-часовими уявленнями, ефективніше засвоює засоби сприймання різноманітної інформації, легше виокремлює якості предметів і явищ навколишнього світу. Також вона здатна до самостійного набуття знань, що значно важливіше для неї, ніж знання «у готовому вигляді», отримані від дорослих [2, с. 39].

Безпосереднє сприйняття часової тривалості виражається в здатності людини відчувати її, оцінювати й орієнтуватися в часі без будь-яких додаткових засобів. Цю здатність називають «відчуттям часу». У різних видах діяльності відчуття часу постає в ролі відчуття темпу, ритму, швидкості чи тривалості. У формуванні цього відчуття певну роль відіграє набутий досвід диференціювання часу на основі діяльності багатьох аналізаторів. Однак відчуття часу, поряд з чуттєвим сприйняттям, охоплює й логічні компоненти – знання вимірів часу, що може знаходитися на різних ступенях розвитку і вдосконалюється у процесі спеціально організованих вправ і засвоєння способів оцінювання часу [4, с. 22].

Факторами, що формують відчуття часу, є знання часових еталонів, переживання відчуття дітьми тривалості часових інтервалів у діяльності; розвиток уміння оцінювати часові інтервали без годинника. Поряд із розвитком «відчуття часу» необхідно формувати в дитини уявлення про особливості часу, частини доби, дні тижня, про пори року, їх послідовність та змінюваність [9, с. 23].

Пізнання дитиною простору й часу впливає на сфери взаємодії дитини дошкільного віку з дійсністю, забезпечує її успіх у пізнанні навколишнього світу, оволодінні різними видами діяльності, розвитку соціальної адаптації, успішній підготовці до навчання у школі. З огляду на це, проблема формування просторово-часових уявлень у дітей дошкільного віку потребує більшої уваги вихователів, зокрема розширення можливостей різних видів діяльності дошкільників у пізнанні ними простору та часу.

У нашому дослідженні особливостей орієнтувально-дослідної діяльності дітей молодшого дошкільного віку, проведеному в одному із ЗДО м. Києва упродовж 2018/2019 навчального року, було запропоновано дві розвивальні вправи на оволодіння дітьми поняттями днів тижня та пір року. Далі подамо опис цих вправ.

Розвивальна вправа «Дні тижня»

Вправа спрямована на розвиток здатності дитини орієнтуватися в часі шляхом оперування поняттями днів тижня.

Суть: перед дітьми кожного дня викладають дні тижня: макет із кружечків, кожен кружечок символізує день тижня (рис. 1). Дні тижня всі різного кольору, пронумеровані по порядку: понеділок – 1 (білий); вівторок – 2 (помаранчевий); середа – 3 (жовтий); четвер – 4 (синій); п'ятниця – 5 (зелений); субота – 6 (червоний); неділя – 7 (рожевий).

Результат: дитина вчиться самостійно оперувати знанням про дні тижня (називати їх послідовно; орієнтуватися в тому, який день минулий, а який наступний; розуміти поняття вчора, сьогодні, завтра); розвивається зорова пам'ять, логічне мислення (асоціації). Ця вправа виконується щодня один раз і з усіма дітьми (рис. 1).

Рис. 1. Макет розвивальної вправи «Дні тижня»

Розвивальна вправа «Пори року»

Ця вправа спрямована на розвиток здатності дитини орієнтуватися в часі шляхом оперування поняттями пів року і місяців.

Суть: дітям демонструють щодня макет із порами року (за сезоном) і місяцем (за календарем). Кожного місяця додають поточний місяць.

Результат: діти самостійно викладають схеми сезону, пояснюючи власні дії. Розвивається зорова, слухова пам'ять, орієнтування в часі, а також знання цифр і порядкові номери: *перший, другий* тощо.

Дослідження показує, що діти запам'ятовують пори року та їх місяці. З легкістю орієнтуються в порах року і місяцях – знають послідовність місяців і до якої пори року вони належить. Також вони запам'ятовують написання слів: *зима, весна, літо, осінь* (рис. 2).

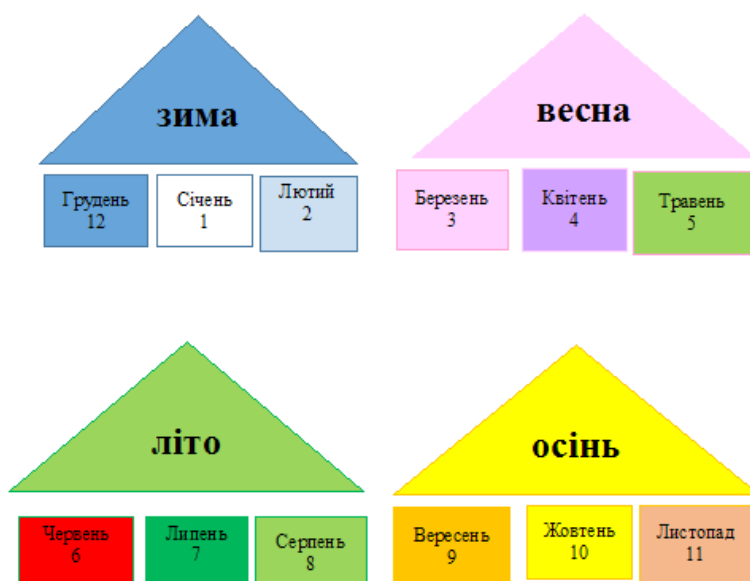

Рис. 2. Макет розвивальної вправи «Пори року»

Для організації орієнтувально-дослідної діяльності дітей молодшого дошкільного віку більш значущим є підбір відповідного матеріалу. Об'єкти для дослідження мають бути яскравими та привабливими зі спеціально виділеними, ніби підкресленими фізичними властивостями (колір, форма, величина). Вони мають передбачати можливості засвоєння зовнішніх властивостей речей, а також дій з простими знаряддями, що опосередковують людську діяльність. До таких об'єктів зараховують набори об'ємних геометричних фігур, які відрізняються за кольором (основні кольори) і величиною (контрастні розміри), дошки-вкладки з основними формами (коло, квадрат, трикутник), великі кольорові мозаїки, пірамідки, стрижні для нанизування кілець, шнурівки, молоточки для забивання втулок тощо. До об'єктів для дослідження корисно також включити декілька іграшок-забав з простою однозначною залежністю від діючого ефекту (світлового, звукового, рухового). Значним полем для дослідження в дії є обладнання для гри з: піском і водою; манкою; квасолею. Таким обладнанням (за можливості) потрібно оснастити приміщення групи.

Одним зі способів розвитку орієнтувально-дослідної діяльності дошкільників є також дитяче експериментування. Технології дитячого експериментування передбачають проведення занять комплексного типу, під час яких значну увагу приділяють розв'язанню проблемних завдань: «Як ви вважаєте, чому...?», «Як довести що...?», «Що вийде, якщо...?» тощо. Це надає дітям можливість краще розуміти причиново-наслідкові зв'язки в довкіллі.

Для формування в дитини дослідних умінь необхідно підібрати більш придатні методи стимуляції творчого процесу, вибір яких визначається такими критеріями: *простотою*, *доступністю* в розумінні, *можливістю* засвоєння за обмежений час, значною *результативністю* активізації та стимуляцією дослідної діяльності дітей. Необхідним також є поступове ускладнення методик проведення дослідної діяльності, що досягається за рахунок застосування певних прийомів.

Володіння інформацією про індивідуальні особливості кожної дитини допомагає вихователю запланувати й здійснити діяльність із дітьми таким чином, щоб допомогти більш ефективному розвитку їхньому особистісних можливостей.

Важливу роль в активізації дослідної діяльності дошкільнят відведено розвивальному логіко-математичному матеріалу, зокрема дидактичним іграм, вправам і завданням логічного спрямування, що розвивають спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорні орієнтації дітей у розмірах, формах, кольорах, максимально використовують інтелектуальний потенціал у пізнанні світу та себе.

Спеціально організована орієнтувально-дослідна діяльність дає дітям змогу самостійно здобувати інформацію про досліджувані об'єкти або явища, а вихователь може зробити цей процес максимально ефективним і більш повно задовольняти природну допитливість дошкільнят, розвивати їхню пізнавальну активність. Діти отримують можливість задовольнити допитливість, відчувати себе дослідником, першовідкривачем, вчать формулювати висновки, умовиводи.

Розвивати орієнтувально-дослідні вміння дитини-дошкільника є доступними також батькам для виконання їх у домашніх умовах: на прогулянці, в кімнаті, на кухні, на природі тощо.

Отже, системна, правильно організована орієнтувально-дослідна діяльність дитини в молодшому дошкільному віці сприяє формуванню не лише відповідних умінь, а й загальної життєвої спрямованості, створює підґрунтя для розширення її світогляду, розвитку здатності швидко орієнтуватись у просторі й часі, закладає засади для становлення дослідного ставлення до життя. Це озброїть дитину засобами життєстійкості, успішної протидії стресам.

Широкий зміст поняття «орієнтувально-дослідна діяльність» може стати дороговказом для вихователів і наблизити їх до розуміння кінцевої мети власної професійної діяльності – сприяння становленню інтегральної для людини життєвої орієнтації, що втілюється в життєвій програмі. Життєва орієнтація розвиненої самодостатньої психологічно зрілої особистості передбачає психологічну готовність людини поєднати в структурі життєдіяльності знання, переконання й волю як для життєзбережувального перетворення оточуючої дійсності, так і для саморозвитку, самотворення та самоздійснення власної особистості.

З огляду на вищезазначене, важко переоцінити значущість правильної організації орієнтувальної діяльності дошкільника, побудованої на дослідних засадах. У наступних наукових розвідках ми продовжимо висвітлювати окреслену проблему.

Використані літературні джерела

1. Біла І.М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників / І.М. Біла. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2009. 120 с.
2. Голота Н. Особливості пізнання дитиною простору й часу в дошкільному віці / Н. Голота // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. № 2. С. 38–44.
3. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія / Т.В. Дуткевич. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Костюк О.В. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи / О.В. Костюк // Педагогічний пошук. 2014. № 3. С. 20–25.
5. Ніколаєнко С.О. Організація дослідницько-пошукової діяльності з дошкільниками / С.О. Ніколаєнко. Київ, 2006.
6. Подшивайлов Ф.М. Теоретичне обґрунтування моделі мотиваційної сфери особистості / Ф.М. Подшивайлов // Актуальні проблеми психології. 2017. Т. XII. Психологія творчості. Вип. 23. С. 248–263.
7. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 216 с.

References

1. Bila, I.M. (2009). *Rozvytok piznavalnoi diialnosti doshkilnykiv [The development of pre-school children cognitive activity]*. Kamianets-Podilskyi: PP Moshynskii V. S.
2. Golota, N. (2016). *Osoblyvosti piznannya dytynoiu prostoru i chasu v doshkilnomu vitsi [Features of the child's knowledge of space and time in preschool age]*. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho*. 2, P. 38-44.
3. Dutkevych, T.V. (2012). *Dytiacha psykhologhiia [Psychology of children. Tutorial]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
4. Kostiuk, O.V. (2014). *Doslidnytsko-poshukova diialnist u formuvanni piznavalnoho interesu doshkilnykiv do pryrody [Research and search activity in formation of preschool children cognitive interest to nature]*. *Pedahohichnyi poshuk – Pedagogical Search*. 3, P. 20-25.

5. Nikolaichenko, S.O. (2006) *Orhanizatsiia doslidnytsko-poshukovoi diialnosti z doshkilnykamy* [Organization of research and retrieval activity with preschool children]. Kyiv.
6. Podshyvailov, F.M. (2017). Teoretychne obhruntuvannia modeli motyvatsiinoi sfery osobystosti [Theoretical justification of the personality's motivational sphere model]. *Aktualni problemy psykholohii – Actual problems of psychology*. T. XII. Vol. XII. Creativity psychology. 23, P. 248-263.
7. Voitko, V.I. (Eds). (1982). *Psykhologichnyi slovnyk* [Psychological dictionary]. Kyiv: Vyshcha Shkola.

Podshyvailov Fedir, Podshyvailova Lidiia, Levchuk Oksana. Psychological and Pedagogical Foundations of the Organization of Younger Preschool age Children's Orienteering and Research Activity.

Summary.

The article presents the psychological and pedagogical foundations of the organization of orienteering and research activity of younger preschool age children. The content of orienteering and research activity is determined. Orienteering and research activity is such an activity in the course of which the social, worldview and life orientation of a person is being formed by studying the static and dynamic position of objects, phenomena and one's own «Self» in the system of space-time coordinates.

Specially organized orienteering and research activities of younger preschoolers give children the opportunity to independently assimilate information about the objects and phenomena under study, while feeling like a researcher, pioneer, learns to formulate their own conclusions. The educator can make this process as efficient as possible and more fully satisfy the natural curiosity of preschoolers. It is in this activity that a harmonious interaction of the child with the environment takes place, thanks to which the development of the child's versatile talents, as well as the cognitive and motivational sphere of the personality, is carried out.

Developing orienteering and research skills of a preschooler child is entirely accessible and even fascinating to parents at home: indoor, outdoor, in the kitchen, at the walk, etc.

The systematized orienteering research activity in the younger preschool age contributes to the development of not only appropriate skills, but also the overall life orientation of the child, lays the foundation for expanding his worldview, for developing the ability to quickly navigate in space and time, creates prerequisites for the development of a research attitude to life.

As a concrete example of the organization of orienteering and research activities of younger preschoolers, the description of the developmental exercises "Days of the Week" and "Seasons" is presented.

The prospects of studying the orienteering and research activities of children to expand the educational opportunities of preschool institutions are shown.

Key words: *orienteering and research activity; search activity; cognitive activity; orientation; motivational sphere of personality; younger preschool age.*

Подшивайлов Ф.М., Подшивайлова Л.И., Левчук О.Н. Психолого-педагогические основы организации ориентационно-исследовательской деятельности детей младшего дошкольного возраста.

В статье представлены психолого-педагогические основания организации ориентационно-исследовательской деятельности детей младшего дошкольного возраста, в которой закладываются

предпосылки как познавательной, так и мотивационной сферы личности благодаря развитию одаренности ребенка в процессе гармоничного взаимодействия с окружающей средой.

Ключевые слова: ориентационно-исследовательская деятельность; поисковая деятельность; познавательная деятельность; ориентация; мотивационная сфера личности; младший дошкольный возраст.

Стаття надійшла до редколегії 29 квітня 2019 року

УДК 159.9.015

Любов Клевець,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2665-9749>

м. Ірпінь

ПРОБЛЕМА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА КОРЕКЦІЇ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІМАГІНАЛЬНИХ ДИСФУНКЦІЙ

Анотація.

У статті автор окреслює сучасні підходи до корекції психосоматичних розладів у студентської молоді в умовах імагінальних дисфункцій, називає імена провідних вчених у цій галузі науки, рівні розвитку студентських груп, методи попередження психічного здоров'я особистості. У статті репрезентовано аналіз структури сім'ї, а також модель сімейної ідеології як умови формування психосоматичних розладів. В статті досліджено основні напрями роботи з психосоматичними проблемами.

Ключові слова: корекція; психосоматичні розлади; імагінальні дисфункції.

Проблему попередження та корекції психосоматичних розладів у студентської молоді в умовах імагінальних дисфункцій науковці пропонують розв'язувати крізь призму включення студента в соціальне середовище групи з різним рівнем її розвитку, що вказує на образ групи. Причому поняття образ-модель «соціального середовища групи» визначають як сукупність взаємовпливів студентів, учителів, батьків у ході освітнього процесу, що передбачає поширення соціального досвіду зазначених груп на основі взаємопроникнення їхніх субкультур (А. Лучинкіна, Н. Максимова) [5, с. 10]. Метою статті є окреслення імагінальних дисфункціональних умов життя студентів з психосоматичними розладами, а завданням є визначення психокорекційних методик цієї ситуації.

Роль впливу колективу на формування та розвиток особистості розглянуто у працях Г. Андреевої, Г. Балла, І. Блонського, О. Солодухової, Л. Орбан-Лембрик та ін. Згідно з концепцією А. Петровського, характер розвитку особистості визначається рівнем розвитку групи, до якої вона належить і в яку інтегрована [2, с. 33].

У дослідженнях В. Агеева, В. Бакеева, І. Волкова, О. Донцова, М. Обозова, К. Платонова рівень розвитку групи визначено як основний параметр міжособистісних відношень